

Francisco Largo Caballero: „Španělský Lenin“?

Miloš O. Kosina

PhDr. Miloš Ondřej Kosina, Ph.D. (1981) je absolventem doktorského studia oboru iberoamerikanistika na Středisku iberoamerických studií FF UK v Praze. Věnuje se dějinám Španělska ve 20. století, obzvláště éře druhé republiky a občanské války.

Posudky:

doc. Mgr. Jiří Chalupa, Dr. (Katedra romanistiky FF UP Olomouc)

Doc. PhDr. Martin Kovář, Ph.D. (Ústav světových dějin FF UK v Praze)

Obsah:

Francisco Largo Caballero: „Španělský Lenin“?	1
1 Úvod	2
2 Počátky politické kariéry. Přes kolaboraci s diktaturou na ministerstvo práce	3
3 Cesta od „rudého října“ 1934 k Lidové frontě	6
4 Largo Caballero předsedou vlády	9
5 Příčiny pádu Larga Caballera	14
6 Závěr	16

Abstrakt:

Článek přibližuje život a politickou dráhu socialisty Francisca Larga Caballera s důrazem na jeho působení v roli předsedy vlády Španělské republiky od září 1936 do května 1937. Příspěvek analyzuje reformistické začátky jeho politické a odborové kariéry, činnost na ministerstvu práce a pozdější adoptování revolučních postojů, které vyústily v neúspěšném levicovém povstání na začátku října 1934. Nejobsáhlejší část článku je věnována Caballerovu působení ve funkci předsedy vlády a ministra války během občanské války a příčinám jeho politického pádu v květnu 1937. Autor zdůrazňuje kontrast mezi Caballerovou revoluční rétorikou a prosazováním pragmatické politiky v praxi.

Abstract:

This article deals with life and political career of prominent socialist Francisco Largo Caballero and focuses on his presidency of Spanish government since September 1936 till May 1937. Author analyses reformist start of Caballero's political and trade union career, work at Ministry of Pensions and National Insurance and later adoption of revolutionary stance which led to unsuccessful leftist sublevation in early October 1934. The most extensive part of article is dedicated to Largo Caballero as a Prime Minister and Minister of War. Author explains causes of Caballero's political fall in May 1937 and accents difference between his revolutionary speech and pragmatic policy.

Klíčová slova:

Španělsko, druhá republika, občanská válka, politika, politické strany, Španělská socialistická dělnická strana, PSOE, předseda vlády, ministr, socialistická levice

1 Úvod

Tento článek přibližuje život a politickou dráhu Francisca Larga Caballera – jedné z nejlivnějších a nejkontroverznějších postav španělských dějin třicátých let 20. století – s důrazem na jeho působení v roli předsedy vlády Španělské republiky od září 1936 do května 1937. Ve svém příspěvku nejprve stručně pojednám o začátcích politické a odborové kariéry Larga Caballera, jeho postoji k diktatuře Prima de Rivery a přístupu k formující se republikánské opozici na sklonku dvacátých let. V další části budu analyzovat jeho opatření z pozice ministra práce a následnou frustraci ze zdoluhavých parlamentních mechanismů a odporu opozice vůči reformám, což ho vedlo k přerušení spolupráce s levicovými republikány a adoptování revolučních postojů, které vyústily v neúspěšném levicovém povstání na začátku října 1934. Následně zhodnotím vztah Larga Caballera k Lidové frontě a soupeření frakce socialistické levice, jejímž byl lídrem, s umírněnými centristy v rámci PSOE (Španělská socialistická dělnická strana). Nejobsáhlejší část článku je věnována jeho působení ve funkci předsedy vlády a ministra války během občanské války a následnému pádu, který znamenal odchod z vrcholné politiky. Largo Caballero vzbuzoval kontroverze svým oportunismem, ale také revoluční rétorikou, kterou však uplatňoval vesměs při kontaktu s masami a v praxi prosazoval veskrze pragmatickou reformistickou politiku. Často je porovnáván s dalšími prominentními socialisty – Juliánem Besteirem a Indaleciem Prietem – jako jejich dokonalý antipod. Od snahy bolševizovat socialistickou stranu a sjednotit ji s komunistickou stranou do masové dělnické formace pod vlivem válečných událostí upustil a s komunisty, kteří přivodili jeho politický pád, se rozešel ve zlém. Postupně ztratil pozice nejen ve vlastní straně, ale i uvnitř odborové centrály UGT. Smutný osud Larga Caballera po skončení občanské války jen reflektuje krutost epochy, jejímž aktérem sám byl.

Co se týká literatury pojednávající o životě tohoto významného španělského socialistického politika, až do roku 2005 nevyšla jeho ucelená biografie. Tohoto úkolu se zhostil historik Juan Francisco Fuentes, který napsal obsáhlý životopis pod názvem *Francisco Largo Caballero: el Lenin español*, Madrid, 2005. O politickém působení a životě Larga Caballera se lze dočíst většinou v publikacích zabývajících se historií Španělské socialistické dělnické strany, z nichž nejzdařilejší reprezentují práce politologa, sociologa a komentátora listu *El País* z Universidad Complutense Santose Juliá, který se tomuto tématu dlouhodobě věnuje. Vynikající jsou jeho monografie *Historia del socialismo español (1931–1939)*, Barcelona 1989 a *La izquierda del PSOE (1935–1936)*, Madrid, 1977, kde analyzuje radikalizaci levicové frakce PSOE pod vedením Larga Caballera v uvedeném období. O vnitřním vývoji PSOE za druhé republiky pojednává Manuel Contreras v knize *El PSOE en la Segunda República: organización e ideología*, Madrid, 1981. O konfliktech uvnitř PSOE během občanské války píše profesorka španělské moderní historie na Londýnské univerzitě Helen Graham v monografii *El PSOE en la Guerra Civil*, Barcelona, 2005 a britský spisovatel Burnett Bolloten v díle *The Spanish Revolution: The Left and The Struggle For Power During the Civil War*, London, 1979. O působení Larga Caballera ve funkci generálního tajemníka UGT v letech 1918–1938 pojednal jeho stranický kolega Amaro del Rosal ve dvousvazkovém díle *Historia de la U.G.T. de España 1901–1939*, Barcelona, 1977 a cenný zdroj informací obsahují i paměti samotného Larga Caballera – *Mis recuerdos. Cartas a un amigo*. México,

1954.

Historici se v pohledu na osobnost Largo Caballera a zejména v hodnocení jeho podílu na povstání v říjnu 1934 rozcházejí. Zcela kritický je kontroverzní spisovatel Pío Moa, který z rozpoutání občanské války viní revoluční levici a její začátek datuje říjnem 1934, kdy podle něj přestala existovat demokratická republika. Jeho knihy *Los mitos de la guerra civil*, Madrid, 2003; *El derrumbe de la Segunda República y la guerra civil*, Madrid, 2001 a *Los orígenes de la guerra civil española*, Madrid, 1999 šokovaly nejen španělskou historickou obec revizionistickým až neofrankistickým přístupem a řada historiků (Preston, Tusell, Graham, Juliá) jeho práce odsoudila jako ahistorické konstrukce. Pía Mou naopak podpořil americký historik, emeritní profesor na univerzitě ve Wisconsinu a odborník na španělský fašismus Stanley George Payne, ačkoliv s některými jeho tezemi polemizuje. Nicméně, oba autoři se shodují na skutečnosti, že kdyby levice striktně ctily ústavu a parlamentarismus, nikdy by nedošlo k vojenskému povstání v červenci 1936. Poměrně shovívavý je vůči Largu Caballerovi britský hispanista a liberální historik Paul Preston, který akcentuje jeho státoporný přístup a prosazení reformní legislativy v letech 1931–1933. Stejně tak Helen Graham, jež zdůrazňuje jeho umírněné postoje během občanské války, kdy prosazoval centralizaci moci a preferoval válečné úsilí na úkor sociální revoluce.

2 Počátky politické kariéry. Přes kolaboraci s diktaturou na ministerstvo práce

Francisco Largo Caballero se narodil 15. října 1869 v Madridu do nemajetné rodiny a už v dětství poznal, co je to chudoba. Účast ve stávce madridských stavebních dělníků v roce 1890 ho podnítila k zájmu o politiku a vzhledem ke svému levicovému smýšlení vstoupil roku 1894 do Španělské socialistické dělnické strany (PSOE). Tento impulsivní a temperamentní řečník si pozici ve straně vydobyl každodenní svědomitou prací a podílem na postupném prosazování dělnických požadavků. Mezi dělníky byl jako vyučený štukatér velmi populární. Mluvil srozumitelně a jednoduše, vyhýbal se intelektuálnímu přemítání a filozofickým úvahám, v čemž ztělesňoval protiklad uhlazeného akademika Juliána Besteira. Přestože se politice profesionálně věnoval již delší dobu, neztratil s dělníky každodenní kontakt a nestal se z něj byrokrat odtržený od reality. V letech 1908–1918 zastával funkci místopředsedy socialistické odborové centrály Všeobecného svazu pracujících (UGT) a následně funkci generálního tajemníka (1918–1938). S Besteirem se podílel na organizačním výboru revoluční generální stávky v létě 1917 a po jejím neúspěchu byl odsouzen na doživotí, avšak v cartagenské věznici strávil pouze několik měsíců, než se stal poslancem kortesů po volbách roku 1918.

Na začátku politické kariéry zastával umírněné a reformistické postoje, které vyústily spoluprací s režimem diktátora Prima de Rivery, díky níž mohly UGT a PSOE legálně fungovat a částečně ovlivňovat dění v zemi. Largo Caballero působil jako člen Primovy Státní rady (Consejo de Estado) a politika kolaborace s diktaturou se stala jablkem sváru mezi ním a liberálně orientovanou frakcí strany v čele s Indaleciem Prietem. S Besteirem se shodoval ohledně zamítnutí angažmá socialistů v republikánském hnutí, které oba politici vnímali jako úlohu buržoazie a nikoliv proletariátu. Přeměna reformního odboráře v revolučního radikála a

schopnost spolupracovat s monarchií, diktaturou i republikou je důkazem buď dokonalé flexibility nebo čirého oportunismu. Svě počínání obhajoval tvrzením, že vše, co dělá, je pouze boj za zlepšení životní úrovně dělníků různými prostředky.¹ Vskutku, po pádu monarchie představovaly PSOE a UGT, díky Largově pragmatické taktice, de facto jediné konsolidované masové organizace, které neměly na španělské politické scéně konkurenci.

Přes počáteční odpor nakonec Prietova přesvědčivá argumentace přiměla Larga Caballera změnit názor, když podpořil přistoupení PSOE k paktu ze San Sebastiánu. Vedlo ho k tomu několik důvodů: socialisté by mohli aktivně zasáhnout do formování nového režimu, a navíc se stala aktuální možnost přímé účasti PSOE ve vládě, čímž by se znásobil její vliv ve společnosti a jako vládní strana by snáze prosazovala svůj program. Navíc většina členské základny spatřovala v republice spásu a všelék na marasmus, do kterého země za vlády Alfonse XIII. zabředla. Largo Caballero v roce 1930 prohlásil: „*Pravím, že chci republiku. Jakou republiku? Jakoukoli; pak uvidíme, co se má dělat.*“² Ačkoliv mezi Prietem a Largem Caballerem panovala osobní nevraživost, na platformě republikánství se nakonec shodli. Nicméně, interní souboj dvou největších frakcí uvnitř PSOE – Prietových centristů a Largovy socialistické levice – probíhal s větší či menší intenzitou od poloviny dvacátých let a pokračoval téměř do konce občanské války.

Largo Caballero se stal ministrem práce v prozatímní vládě Alcalá Zamory a v této funkci pokračoval i po nástupu Azaňova kabinetu (od 14. 4. 1931 do 9. 9. 1933). Zasloužil se o změny v zákoníku práce a vypracoval osm zákonů, které zásadním způsobem reformovaly pracovní legislativu. Nejvýznamnější z nich představoval národní systém tzv. *jurados mixtos* – společných arbitrážních výborů, vyjednávajících pracovní smlouvy. Došlo tak ke zvýhodnění organizovaných dělníků, stimulaci zaměstnanosti tvorbou nových pracovních míst a celkovému posunu směrem k sociálnímu státu. Na základě těchto reforem se v následujících dvou letech zvýšily mzdy o 10 % navzdory světové hospodářské krizi. Veřejné práce se soustředily na vysoušení močálů, kultivaci půdy, budování hydroelektráren, rozšíření železniční sítě a výstavbu dopravní infrastruktury. I když se dvě třetiny dohod vyjednaných v roce 1933 prostřednictvím *jurados mixtos* považovaly za výhodné pro zaměstnance, stávková aktivita významně vzrostla.³ Toho roku se zdvojnásobila na 1 127 stávek (oproti 681 v roce 1932) a počet dělníků účastnících se stávkové činnosti stoupl z 269 104 na 843 303. V první polovině roku 1933 bylo výsledkem stávek a politických konfliktů 102 mrtvých a ztráta 14,5 milionu peset.⁴ Socialistická vládní participace a významná reformní legislativa paradoxně vedly ke zvýšení stavu pracovního neklidu. Zatímco jinde tyto faktory významně utlumily dělnickou aktivitu, ve Španělsku rostoucí moc organizovaných pracujících, podpořená republikou, způsobila akceleraci jejich bojových aktivit a nárůst prostávkovaných pracovních dnů o 400 % v roce 1933.⁵

¹ LARGO CABALLERO, Francisco, *Mis recuerdos. Cartas a un amigo*. México, 1954, s. 76

² HRBATA, František, *Pád monarchie a vznik druhé republiky ve Španělsku*, in: Historický časopis 22 (1974), s. 62

³ Podle J. Avilése Farrého (*La izquierda burguesa en la II República*. Madrid, 1985, s. 187) celkem 22 670 z cca 35 000 smluv vyjednaných *jurados mixtos* v roce 1933 bylo výhodných pro dělníky.

⁴ Údaje převzaté z: P. Moa, *Los orígenes de la guerra civil española*. Madrid, 1999, s. 164

⁵ Radikalizace madridských dělníků v roce 1933 názorně dokládá složitost vztahů mezi španělskými zaměstnanci a zaměstnavateli. Nezaměstnanost ve stavebnictví – jednom z hlavních ekonomických odvětví metropole – dosáhla 30 %, čehož obratně využila CNT, která nezaměstnané dělníky, z nichž větší část tvořili migranti z venkova, zorganizovala a získala na svou stranu. Odbor *Sindicato Único de la Construcción*, součást CNT, svolal v září 5 000 dělníků do stávky, která se rychle rozšířila a trvala tři týdny navzdory energickému úsilí UGT

Koalici socialistů a levicových republikánů v prvním dvouletí republiky vnímali Prieto a Largo Caballero odlišným způsobem. Zatímco Prieto ve shodě s Azañou o této alianci uvažoval jako o dlouhodobé politice, Largo Caballero ji pojímal pouze jako přechodné řešení ke stabilizaci republikánského režimu a odrazový můstek pro pozdější přechod k socialistickému systému. Ačkoliv se část PSOE profilovala jako sociálně demokratická, strana nikdy nepřijala ryze reformistický program a vycházela z marxistické pozice, které se zřekla až v roce 1979. Socialisté se zavázali spolupracovat jen s levicovou republikou, která urychlí cestu k socialismu. Na XIII. kongresu PSOE v říjnu 1932 zformuloval výkonný výbor politiku na krátkodobý časový horizont: „*Revoluční cyklus, který se vyznačoval spoluprací socialistů na vládní úrovni, se rychle chýlí ke konci. Blíží se okamžik ukončení ministerské práce, kterou režim vyžadoval pro své etablování... Republika se stabilizovala a Socialistická strana se bude věnovat čistě antikapitalistické akci... a vydá se na cestu dobytí veškeré moci pro realizaci socialismu.*“⁶ Kongres zvolil Largo Caballera předsedou PSOE místo odstoupivšího Juliána Besteira a přijal usnesení, že kompromis vládní spolupráce slouží pouze k počáteční konsolidaci nového režimu. Nový předseda v souladu s oficiální marxistickou doktrínou strany sledoval taktiku podpory „nejpokrokovějších buržoazních sil“ s cílem svést je k revoluci a nenechat se jimi brzdit. Tento proces měl vyvrcholit destrukcí „buržoazního systému“ a radikální transformací společnosti prostřednictvím diktatury proletariátu. Je evidentní, že s takovým přístupem se Largo Caballero nikdy nemohl shodnout se svým liberálně a sociálně demokraticky smýšlejícím rivalem Prietem. Avšak ani v první polovině roku 1933 žádná důležitá frakce socialistického hnutí nezformulovala konkrétní doporučení jak uskutečnit přechod parlamentní republiky k socialistickému režimu, přičemž taktika závisela na další evoluci republikánského systému.

Začátkem roku 1933 se naděje socialistů vkládané do republiky začaly v některých sektorech strany transformovat v deziluzi, hořkost a vztek z hospodářské deprese a odporu zaměstnavatelů. Nárůst nezaměstnanosti sice nedosáhl takové výše jako v industrializovanějších zemích, ale koncem roku 1932 rostly stížnosti na systém *jurados mixtos*, který se pro zaměstnance neprokával tak výhodným, jak se očekávalo. Mzdy se zvýšily, ale zúrodnilo se méně půdy, ubylo práce a aplikace vládních opatření a regulací se prováděla ztěžka. Na lokální úrovni měli socialisté solidní zastoupení na radnicích, avšak civilní guvernéri z řad středostavovských republikánů nové zákony zaváděli laxně a s neochotou, což jen vedlo k dalšímu napětí. Socialisté se tak během roku 1933 dostali ve vládě do defenzivy. Besteiro navrhoval stažení PSOE z kabinetu a odchod do opozice, který by stranu posílil. Prieto loboval za setrvání ve vládě a pokračování pragmatické politiky. Largo Caballero a další odboroví předáci zastávali ambivalentní postoj – oficiálně zůstat součástí vlády co nejdéle, ale zároveň být připraveni – podle okolností – k okamžitému odchodu do opozice a rozvíjení revoluční politiky. 23. července v Madridu prohlásil, že „*Socialistická strana dobývá moc v rámci ústavy a zákonů státu...*“⁷ a upozornil na nebezpečí fašismu, resp. vzrůstající moci pravice. Připomněl Marxovu tezi, že diktatura proletariátu je nevyhnutelná pro konsolidaci socialistické společnosti, a i když je možné vládnout parlamentní cestou, liberální demokracie nikdy nebude zcela dostačující.

ji zhatit. Do této doby dosáhl systém *jurados mixtos* významného zlepšení mzdových podmínek a zaměstnaneckých benefitů pro madridské stavební dělníky, ale v důsledku krize jich byly tisíce propuštěny, což vedlo k jejich radikalizaci.

⁶ PAYNE, Stanley, *El colapso de la República. Los orígenes de la Guerra Civil (1933–1936)*. Madrid, 2005, s. 59–60

⁷ PAYNE, Stanley, *El colapso de la República*, s. 63

V srpnu 1933 měli socialističtí lídři příležitost vyjádřit své politické preference v projevech na letní škole Socialistické mládeže (FJS) v Torrelodones. Largo Caballero bránil dočasnou vládní účast PSOE, přičemž odkázal na Engelsův dopis Kautskému z roku 1875, v němž Engels definoval demokratickou republiku jako specifickou formu (státního zřízení), která může směřovat k diktatuře proletariátu. Zároveň však dodal: „*Dnes jsem přesvědčen, že je nemožné dovést do konce socialistickou úlohu v rámci buržoazní demokracie.*“⁸ Poté citoval Marxovu tezi, že definitivní přechod k socialismu nelze uskutečnit jinou cestou než prostřednictvím diktatury proletariátu. S ohledem na jediný existující model – Sovětský svaz – deklaroval, že ačkoliv nesympatizuje s jeho zahraniční politikou, s tou vnitřní se plně ztotožňuje. Uvědomíme-li si zdecimování sovětských rolníků Stalinem v průběhu kolektivizace venkova a rozsáhlý hladomor na Ukrajině, severním Kavkazu a v Povolží, pravděpodobně Largo Caballero nevěděl, o čem hovoří. Mohl se však spolehnout na podporu radikalizované Socialistické mládeže, které říkal, co chtěla slyšet. Závěr jeho projevu doprovázely výkřiky „Ať žije španělský Lenin!“⁹

Převážně monarchističtí úředníci na ministerstvu práce sabotující Largoova nařízení a pravicová opozice v kortesech blokuující legislativní vládní návrhy posílila skepsi ohledně možnosti změnit zemi demokratickou parlamentní cestou a podnítila jeho rostoucí revoluční nadšení. To se zatím projevovalo jen rétorikou na odborových schůzích a setkáních s občany, avšak v politické praxi dále pokračoval v reformistické politice. Po prohraných parlamentních volbách v listopadu 1933 se levé křídlo PSOE rozhodlo definitivně oprostít od předchozí spolupráce s republikány, kterou shledalo jako neúčinnou. Již nešťastné události v Casas Viejas¹⁰, v jejichž důsledku Azaňovi prudce klesla popularita, přesvědčily mnohé socialisty, že aliance s ním je poškozující a že uzrály podmínky k vypovězení koalice a k otevřenému boji proti buržoazní demokracii. Pod vedením Largo Caballera přerušila PSOE spolupráci s republikány a Prieto, který mu nebyl schopen čelit, ho nepříteli přesvědčivě následoval.

3 Cesta od „rudého října“ 1934 k Lidové frontě

V lednu 1933 se v Německu dostali k moci nacisté, kteří začali s rychlou likvidací silných organizací socialistů a komunistů. Largoova propaganda vylíčila akutní hrozbu fašistického převratu ve Španělsku, aby ospravedlnila vlastní záměry nastolit diktaturu proletariátu. Podle lídra PSOE, ovlivněného prosovětskými intelektuály Araquistáinem, Baraibarem a Álvarezem del Vayo, již nebyl prostor pro buržoazní demokracii a země si musela vybrat mezi režimem v sovětském nebo nacistickém stylu. Radikální rétorikou hodlal ve společnosti podnítit

⁸ Cit. v: S. Payne, *El colapso de la República*, s. 65

⁹ Proces radikalizace španělského socialismu analyzuje A. de Blas Guerrero, *El socialismo radical en la II República*. Madrid, 1978.

¹⁰ Během anarchistického povstání v lednu 1933 několik příslušníků Guardia de Asalto hromadně popravilo tucet venkovanů z osady Casas Viejas. Proti brutálnímu zásahu pořádkových sil hlasitě protestovala nejen extrémní levice, která poprvé závažně oslabilo prestiž Azaňovy vlády, ale i konzervativci a centristé.

revoluční zápal a bojový duch. Po prohraných parlamentních volbách v listopadu 1933 znovu odmítl spolupráci se „stranami tak bezvýznamnými a zkompromitovanými jako jsou levicoví republikáni.“¹¹ Oznamoval, že PSOE má nyní příležitost bojovat přímo za své cíle. Překážkou k realizaci tohoto záměru byl Besteiro a jeho spolupracovníci ve vedení UGT. Socialistická levice vynaložila veškerou energii, aby se jich zbavila, a Besteiro obvinil stranický tisk z „otrávení pracujících“ a z následování sovětské linie: „*Touto cestou bláznovství říkáme dělnické třídě, aby se vydala směrem k porážce, zničení a v neposlední řadě ke ztrátě cti.*“¹² Besteiro a jeho stoupenci čelili vlně obvinění, tlaků a zastrašování, která nakonec vyústila ve ztrátu vlivu ve straně i v odborech.

Levicové křídlo PSOE přešlo do ofenzívy koncem roku 1933. Largo Caballero v pozici lídra nejsilnější španělské levicové strany chtěl mít pod kontrolou všechny nalevo směřující dělnické masy, zejména zemědělské dělníky. FNTT¹³ – zemědělská sekce UGT – vynikala silným radikálním a pauperizovaní bezzemci se dožadovali okamžité změny. Largo Caballero všemožně bránil tomu, aby odešli k extremistické politické konkurenci – anarchosyndikalistům a komunistům. Na politických shromážděních proto začal volat po diktatuře proletariátu a znárodnování.¹⁴ Slovník Largo Caballera se vyostřoval v průběhu roku 1934: „*Po dubnových volbách (1931) se socialisté odmítli pomstít svým nepřátelům a respektovali jejich životy i majetek; ať ale nečekají takovou velkorysost i po našem dalším vítězství... Konsolidace režimu vyžaduje učinit skutky, které se mi přičítají, ale které později ospravedlní historie... Revoluce se nemůže zaleknout kapitálu, nýbrž ho musí zničit.*“ Na obvinění, že jde vstříc občanské válce, odvětil: „*Budme realisty, jsme v otevřené občanské válce.*“¹⁵ Pokračování v reformistické politice PSOE Largo Caballero považoval za nadále neúnosné. Viděno jeho optikou bylo nutné dát straně „nový dech“ – najít novou cestu pro španělský socialismus, v čemž se shodoval s předáky tradičně radikální Socialistické mládeže. Largo Caballero tak přešel z pozic maloburžoazního reformismu na pozice revolučního extremismu a jeho frakce ve straně i v odborech sílila a hrála stále významnější úlohu.

Vyvrcholení radikalizace PSOE pod vedením Largo Caballera představovalo levicové povstání, které vypuklo 4. října 1934 jako reakce na vstup tří ministrů katolické strany CEDA do Lerrouxovy vlády, což bylo prezentováno jako fašistický puč. V důsledku rebelie došlo ke krveprolití ve 26 provinciích s výsledkem cca 1 400 mrtvých – nejvíce v Asturii. Vzpoutra trvala téměř dva týdny a kromě mnoha ztracených lidských životů byly poničeny stovky budov, kostelů, továren, kulturních středisek a uměleckých sbírek. Značné škody napáchaly i sabotáže na silnicích a železnicích. Povstání představovalo největší revoluční událost v západní Evropě od dob Pařížské komuny v roce 1870 a bylo prezentováno jako spontánní, defenzivní a neorganizované hnutí, produkt lidového strachu z fašistického puče a důsledek strádání a chudoby pod reakční vládou.¹⁶ Socialisté se však dopustili bezprecedentního násilného aktu proti republice, kterou sami pomáhali budovat, a odmítli akceptovat principy demokratické soutěže a svobodných voleb, na jejichž základě se strany střídají u moci. CEDA jako vítěz voleb měla nárok nejen na tři ministerská křesla, ale i na post předsedy vlády, což

¹¹ MOA, Pío, *Los mitos de la Guerra Civil*. Madrid, 2003, s. 68

¹² tamtéž

¹³ Federación Nacional de Trabajadores de la Tierra – Národní federace zemědělských dělníků.

¹⁴ TUSELL, Javier, *La Segunda República*. Madrid, 1997, s. 134

¹⁵ TUSELL, Javier, *La Segunda República*, s. 136–137

¹⁶ Povstání PSOE v říjnu 1934 interpretují jako obrannou reakci před nástupem fašismu a obav španělské levice z opakování situace v Německu a Rakousku historici P. Preston, H. Thomas, S. Juliá, J. P. Fusi, M. Tuñón de Lara, D. Ruiz, G. Jackson a další. Jako regulérní puč proti legitimní vládě označují tyto události P. Moa, S. Payne, García de Cortazar a frankističtí historici v čele s R. de la Ciervou.

levice jednoduše odmítala uznat. Vedení PSOE povstání pečlivě připravilo a za tímto účelem byl zřízen i koordinační výbor za účasti předních politiků strany. Tato „první bitva občanské války“ byla potlačena a Largo Caballero zadržen v Madridu a odsouzen na třicet let odnětí svobody. Ovšem již 1. prosince „španělského Lenina“ pro nedostatek důkazů z vězení propustili. Trval na rozvíjení zkušeností z Asturie, aby při další příležitosti levice vyšla ze souboje vítězná.

Celý rok 1935 se nesl ve znamení ostrých rozepří mezi Largem Caballerem a Prietem, jehož vliv převážil, když se mu před blížícími se volbami v únoru 1936 podařilo přesvědčit caballeristy o nutnosti další spolupráce s levicovými republikány jako jedinými přirozenými partnery na španělské politické scéně a v zájmu vítězství levice jako celku.¹⁷ Především tlak zdola přiměl Larga Caballera k podpoře Lidové fronty. Revoluční rétorika levicových socialistů byla reakcí na anarchistický tlak z obavy, aby se právě CNT nestala vedoucí dělnickou silou a nepřetáhla nerozhodnuté masy na svou stranu. Tato rétorika se však lišila od politické praxe a ve skutečnosti znovu vzrůstaly tendence caballeristů adoptovat spíše umírněnější postoje. Zkoumání příčin a důsledků radikalizace socialistů v polovině třicátých let je předmětem mnoha studií.¹⁸ I přes rozdílné názory na význam vnějších faktorů (rostoucí hrozba fašismu) nebo vnitřních (boj o ovládnutí strany) existuje všeobecná shoda ohledně reformismu UGT a Largoovy umírněnosti navzdory jeho revoluční rétorice a zjevné radikalizaci v letech 1934–1936. Existoval protiklad mezi radikálními aspiracemi řadových členů PSOE a UGT na straně jedné a politickou obezřetností vrcholných lídrů socialistické levice na straně druhé. Vládní etapa republikánsko-socialistické koalice, kde Largo zastával post ministra práce a sociálních věcí, výborně ilustruje cíle UGT. V letech 1931–1933, stejně jako v období kolaborace s diktaturou Prima de Rivery, vedení UGT vnímalo kontrolu určitého sektoru státní moci jako vhodnou formu rozšíření svého vlivu především na úkor konkurenční CNT.

Largo Caballero si uchoval hegemonii v Socialistické mládeži, v klíčových federacích v čele s madridskou ASM¹⁹ a také v UGT. Akceptoval pakt s Azaňou, ale opět z jiných důvodů než Prieto – vyhrát ve volbách, prosadit amnestii politických vězňů a reorganizovat stranu, aby se připravila na revoluci. Návrat k umírněné alianci z let 1931–1933 považoval za iluzorní a v dané situaci za nemožný. Po vítězství Lidové fronty v únoru 1936 odmítl účast socialistů ve vládě a prohlásil: „*Budeme stát po boku vlády, aby mohla prosadit společný program s nezbytnou odhodlaností, i když nás plně neuspokojuje. Nevěnujeme však vládě neomezenou důvěru jako v letech 1931 až 1933. Ponaučení bylo příliš tvrdé a nevzdáme se práva kritiky, poněvadž chceme udržet bdělost dělnické třídy, jež kráčí nyní kupředu ke konečnému cíli, a poněvadž při nejmenší známce slabosti ji postavíme proti jejím dnešním spojencům.*“²⁰ Juan Simeón Vidarte – jeden z aktérů říjnového povstání – přiznal, že Lidová fronta poskytla socialistické levici příležitost dostat se k moci bez nutnosti riskovat další povstání nebo nové volby. Stačilo vyvolat vládní krizi a nahradit legální cestou Azaňovu republikánskou vládu socialistickým kabinetem.²¹

¹⁷ Prieto zastával tezi, že slabost republikánských stran, kam zahrnoval i PSOE, odráží slabost střední třídy. Viz I. Prieto, *Convulsiones de España. Pequeños detalles de grandes sucesos* (I). México, 1967–1969, s. 55.

¹⁸ Např. S. Juliá, *La izquierda del PSOE (1935–1936)*. Madrid, 1977; M. Contreras, *El PSOE en la II República: organización e ideología*. Madrid, 1981; M. Bizcarrondo, *Araquistáin y la crisis de la Segunda República / Leviatán (1934–1936)*. Madrid, 1975.

¹⁹ Agrupación Socialista Madrileña – Madridské socialistické sdružení; místní organizace PSOE v metropoli.

²⁰ Cit. v: J. Tusell, *La Segunda República*, s. 103

²¹ MOA, Pío, *Los mitos de la Guerra Civil*, s. 73

Dva měsíce před začátkem občanské války se revoluční aktivity socialistické levice omezily na pasivní očekávání nevyhnutelného vyčerpání republikánské vlády. Demagogická rétorika caballeristů však zintenzivnila obavy střední třídy. Zhoršení politické situace přivedlo mnoho socialistů k názoru, že Prietova realistická umírněnost dává větší smysl než Largův revoluční utopismus.²² Konečnou fází stranického konfliktu v předválečném období charakterizuje slábnutí vlivu socialistické levice. Ztroskotat totiž její hlavní záměr – svolat mimořádný kongres. Od konce roku 1935, kdy caballeristé odešli z národního výkonného výboru a Larga vystřídal ve funkci předsedy Prieto, jejich pozice uvnitř PSOE nadále slábla. Demise z vedení strany byla taktickou chybou, a ačkoliv o sobě stoupenci bolševizace dávali hlasitě vědět, neodpovídalo to jejich skutečné početní síle.²³

4 Largo Caballero předsedou vlády

Před vypuknutím občanské války centristé ovládali výkonný výbor a oficiální list PSOE *El Socialista*. Levice se opírala o podporu většiny UGT, ASM a periodika *Claridad*. Madridská místní organizace ovládala národní výkonný výbor do roku 1918 a i poté si zachovala významný vliv, neboť do ní patřili téměř všichni přední funkcionáři strany.²⁴ Od jara 1936 výbor ASM otevřeně soupeřil s národním vedením PSOE z pozice paralelního mocenského centra. V červenci se vztahy mezi oběma sektory socialistického hnutí zostřily a dospěly téměř na pokraj schizmatu. Skutečnost, že prakticky celé vedení UGT odjelo do Londýna na Mezinárodní odborový kongres v době hrozícího vojenského povstání, naznačuje, že socialistická levice nebezpečí puče podceňovala. Bagatelizace vojenské konspirace jen posílila hněv a frustraci Prieta a dalších funkcionářů výkonného výboru PSOE. Nezodpovědnost socialistické levice umocnila záměr centristů odhodlaně čelit „caballeristickému rozkolnictví“ a tradiční vztahy mezi vedením UGT a výkonným výborem PSOE byly přerušeny.

Sociální revoluce, která vypukla paralelně s občanskou válkou, znemožnila návrat k modelu vlády v podobě z února nebo května 1936. Prieto připustil jako nejpravděpodobnější řešení politické reality vládu s radikálnější tváří, které mohl předsedat jen Largo Caballero. Socialistická levice se připravovala na převzetí vlády Španělské republiky a 24. srpna nastínil Luis Araquistáin v dopise Largovi strategii garantující kontrolu vlády caballeristy. Jeho dopis obsahoval náčrt složení kabinetu: premiéřské křeslo a ministerstva války, vnitra, námořnictví (nebo financí) a zahraničí (nebo zemědělství) pro socialistickou levici. Na zbývající posty se počítalo s centristy, kromě ministerstva průmyslu a obchodu, zatímco komunisté by spravovali ministerstvo práce resp. veřejných prací, které mohla převzít i CNT, pokud by projevila zájem se podílet na exekutivě. Republikánské levici, Republikánské unii a straně Esquerra přidělil ministerstva dopravy, školství a spravedlnosti.²⁵ Araquistáin akcentoval neschopnost Giralova kabinetu: „*Republikánská vláda je mrtvá. Nemá autoritu, kompetenci*

²² VIDARTE, Juan Simeón, *Todos fuimos culpables* (I). Barcelona, 1977, s. 195–208

²³ JULIÁ, Santos, *La izquierda del PSOE (1935–1936)*. Madrid, 1977, s. 135–136

²⁴ Převaha ASM v prvních desetiletích 20. století byla spíše výsledkem slabé infrastruktury PSOE než centralizačních tendencí. Viz M. Contreras, *El PSOE en la Segunda República: organización e ideología*. Madrid, 1981, s. 147–149 a 160–161.

²⁵ JULIÁ, Santos, *La izquierda...*, s. 230–231

k rozhodnutí vést válku... Z toho důvodu soudím, že tato vláda musí co nejdříve zmizet.“²⁶ Požadoval bezodkladné ustavení vlády opírající se o důvěru lidových mas, jejíž charakter by odrážel nový revoluční řád – musela být svým složením heterogenní a v jádru levicově socialistická. Araquistáin ve svém dopise trval na nutnosti zachování „revolučního charakteru“ války a zajištění podmínek pro dokončení revoluce v budoucnosti. Zároveň však uznal, že vytvoření pravidelné armády je základní podmínkou vítězství ve válce. Spoléhal na to, že reformističtí a umírnění ministři budou brzdit živelnost ulice a radikálních elementů. Largo Caballero, ačkoliv rétorikou revolucionář, se ve skutečnosti revoluce obával a v podstatě se s Prietem shodoval na platformě reformistické koalice. Ovšem lišili se v názoru, kdo má stát v jejím čele, protože oba považovali sami sebe za nevhodnější kandidáty.

Pověření Larga Caballera sestavením vlády 4. září prezidentem republiky znamenalo tvrdou ránu pro prestiž a autoritu výkonného výboru PSOE. Prieto však vnímal tento krok jako nutný a nevyhnutelný a v delší časové perspektivě výhodný. Výkon moci v mimořádně složitém válečném období mohl socialistickou levicu vyčerpat, ne-li udolat, a neúspěšné vládní angažmá mohlo definitivně podlomit její politickou moc.²⁷ Kontroverze ohledně Largovy designace byla enormní, protože se řídil Araquistáinovými direktivami a vetoval Azaňovu nabídku, aby oba sektory PSOE nominovaly své reprezentanty do rekonstruovaného Giralova kabinetu.²⁸ Largo ultimativně požadoval ministerstvo války a premiérskou funkci, zatímco Prieto zaujal ryze pragmatický postoj. O svém soupeři neměl valné mínění, ale pochopil, že pro úspěšnou obranu republiky je nezbytné dosáhnout široké spolupráce s CNT a Largo Caballero byl jediný politik schopný toto spojenectví zajistit. S ohledem na mezinárodní mínění bylo dohodnuto, že vláda nebude čistě levicová, nýbrž středolevá podle Prietova náčrtu z května 1936.

Largo Caballero se rozhodl zapojit všechny relevantní politické síly republikánské zóny do vlády, aby minimalizoval možnost nežádoucí opoziční kritiky. Ačkoliv spolupráce s CNT byla pro válečné úsilí nezbytná, anarchosyndikalisté zároveň reprezentovali hlavní proud kritiky a proto největší hrozbu autoritě kabinetu. CNT na pozvání do vlády kontrovala návrhem na ustavení Rady národní obrany pod Largovým vedením za účasti pěti členů UGT, pěti zástupců CNT a čtyř republikánů. Po jeho negaci vstup do kabinetu odmítla. PCE se vládnímu angažmá vyhýbala, aby vyvrátila obvinění zahraničních pravicových kruhů, že ve Španělsku je na postupu komunismus, a byla připravena nadále podporovat vlády Lidové fronty bez vlastní účasti. Nicméně, Largo Caballero si chtěl zajistit spoluodpovědnost PCE a výjimečně s ním souhlasil i Prieto. Účast v exekutivě doporučil zdrženlivým komunistům i emisar Kominterny Jacques Duclos.

Složení první vlády Larga Caballera (4. 9. 1936 – 4. 11. 1936) se částečně krylo s Araquistáinovým náčrtem z 24. srpna.²⁹ Socialistická levice získala premiérské křeslo a ministerstvo války pro svého lídra, resort zahraničních věcí pro Araquistáina a vnitro pro Ángela Galarzu. Aby zajistil jednohlasnou podporu výkonného výboru, přidělil Prietovi

²⁶ BOLLOTEN, Burnett, *The Spanish Revolution: The Left and The Struggle For Power During the Civil War*. London, 1979, s. 119–120.

²⁷ BOLLOTEN, Burnett, *The Spanish Revolution*, s. 120–121; J. S. VIDARTE, *Todos fuimos culpables* (II), s. 615.

²⁸ BOLLOTEN, Burnett, *The Spanish Revolution*, s. 121

²⁹ Podrobněji o záříjové vládě viz B. Bolloten, *The Spanish Revolution*, s. 122–123.

ministerstvo letectva a námořnictví a Negrínovi resort financí.³⁰ Antipatie předsedy vlády vůči Juanu Negrínovi byla veřejným tajemstvím, a proto nikoho nepřekvapilo, že první návrh na jeho designaci ze září 1936 zamítl. Pouze naléhání výkonného výboru PSOE, aby přijal buď všechny tři kandidáty nebo žádného, ho přimělo k přehodnocení negativního postoje. Samotný Negrín vládní funkci v září 1936 odmítl, neboť považoval vznik Largovy vlády za velký omyl. Interpretoval ji jako vítězství revoluce z října 1934, což poškozovalo obraz republiky v zahraničí. Do užšího výběru na post ministra financí se dostali Ramón Lamonedo a granadský poslanec a univerzitní profesor medicíny Alejandro Otero, avšak Prietův záměr prosadit Negrína nakonec zvítězil.³¹

Designovaný premiér počítal na ministerstvo zahraničních věcí s Araquistáinem a jeho jméno zahrnul na listinu, již prezentoval prezidentu Azaňovi v poledne 4. září. Ten však jeho nominaci vetoval, což Larga rozzlobilo a s tvrdohlavostí sobě vlastní trval na Araquistáinově přítomnosti ve vládě a vyhrožoval, že v opačném případě se odmítne postavit do čela kabinetu.³² Araquistáinovi se podařilo Larga přesvědčit, že tento spor je malicherný, a přiměl ho ke kompromisnímu řešení v podobě dozoru na Álvarez del Vayo některým z ministerských náměstků.³³ Jmenování žurnalisty a bývalého velvyslance v Mexiku Álvarez del Vayo ministrem znamenalo ohrožení pozice socialistické levice nejen kvůli jeho filokomunistické orientaci, ale i pozdější favorizaci Prieta a centristů. Odpoledne 4. září se Larga vrátil do prezidentského sídla, kde akceptoval podobu upravené vlády, a o několik hodin později oznámil její složení: vedle šesti socialistů (tři caballeristé a tři prietisté) do ní vstoupili dva zástupci Republikánské levice a PCE a po jednom ministerstvu obsadili reprezentanti Republikánské unie, strany Esquerra a Baskické národní strany. Absence soudržného centra vládu oslabovala především po jejím rozšíření o reprezentanty CNT v listopadu 1936, kdy se přeměnila v těžko ovladatelný gigant o osmnácti ministrych. Předpokládaná převaha socialistické levice se od počátku jevila spíše fikcí než realitou. Álvarez del Vayo udržoval svoje vlastní konexe a praktikoval samostatnou politiku, stejně jako někdejší člen Radikálně socialistické strany Ángel Galarza, který byl při různých příležitostech obviňován na jedné straně z praktikování benevolentní politiky vůči CNT-FAI a na druhé straně z kryptokomunismu.³⁴

Během vládní krize v květnu 1937 určil výkonný výbor PSOE jako podmínku své další podpory vlády odchod Galarzy z ministerstva vnitra.³⁵ Premiér si uvědomoval Galarzovu nezpůsobilost, avšak čím zarputileji proti němu ostatní útočili, tím odhodlaněji ho bránil. Ješitný Larga vnímal kritiku svých spolupracovníků jako nepřímý útok na sebe samotného a na svou vlastní politickou pozici. Galarzova designace v září 1936 způsobila velké napětí mezi výkonným výborem UGT a Largem Caballerem, který se dostával do stále větší

³⁰ VIDARTE, Juan Simeón, *Todos fuimos culpables* (I), s. 480–484

³¹ MORADIELLOS, García Enrique, *Don Juan Negrín*. Barcelona, 2006, s. 351

³² VIDARTE, Juan Simeón, *Todos fuimos culpables* (I), s. 485–487

³³ Araquistáin byl jmenován velvyslancem v Paříži, kde se pokoušel přemluvit francouzského předsedu vlády Léona Bluma, aby přehodnotil politiku neintervence.

³⁴ Po skončení války se Galarza v mexickém exilu sblížil s Negrínem a jeho socialistickými a komunistickými následovníky, zastáváje totožné politické názory jako oni. Společně s Negrínem, Lamonedou, Álvarezem del Vayo a Rodríguezem Vegou byl v roce 1946 vyloučen z PSOE za filokomunistické postoje.

³⁵ Tuto podmínku stanovili i komunisté. Viz J. S. Vidarte, *Todos fuimos culpables* (II), s. 661–662.

politické izolace.³⁶

Prokomunistický postoj některých členů výkonného výboru UGT (Amaro del Rosal, Felipe Pretel) s jejich konstantním tlakem na schválení rezoluce ve prospěch kampaně za sjednocení PSOE a PCE zavdal příčinu k další fragmentaci socialistické levice. Kromě toho se vytvářela stále větší propast mezi „starou caballeristickou gardou“ a vládou. V listopadu 1936 vznesl Hernández Zancajo dotaz, zda UGT je či není přímo zastoupena ve vládě,³⁷ a pokud ano, je nutné, aby výkonný výbor konzultoval s ministry důležitá rozhodnutí, která se UGT přímo týkala. Largo Caballero se však domníval, že z funkce generálního tajemníka UGT dostatečně garantuje, aby jeho vláda hájila zájmy této odborové centrály, a není třeba dalších mimořádných konzultací. Zmatek uvnitř PSOE odrážel celkovou politickou situaci republikánské zóny. Vázla komunikace mezi jednotlivými ministry na straně jedné a ústřední vládou a regionálními resp. lokálními autoritami na straně druhé. To ztěžovalo organizaci vojenské obrany republiky i politickou správu teritoria pod její kontrolou.

4. listopadu 1936 Largo Caballero rekonstruoval vládu, do které vstoupili čtyři anarchosyndikalisté. Largo přiměl Azañu, aby akceptoval vstup CNT do vlády a pohrozil demisí v případě, že by prezident tento návrh odmítl. Svůj postup opět nekonzultoval s výkonným výborem PSOE ani s poslaneckým klubem. CNT očekávala v proponované vládě čtyři křesla stejně jako socialistická levice. Anarchosyndikalisté nakonec obsadili ministerstva průmyslu, obchodu, spravedlnosti a zdravotnictví. Rozdělením původně jednotného resortu průmyslu a obchodu na dva úřady získala CNT de facto pouze tři křesla, ze kterých skutečný význam mělo jen ministerstvo spravedlnosti. Resort financí anarchisté nezískali a s tím padla i jejich vize na radikální přeměnu společnosti. Leitmotivem caballeristů bylo zainteresovat CNT na správě země a tím eliminovat opoziční kritiku zleva. Largo Caballero předpokládal, že anarchosyndikalisté přispějí k upevnění jeho pozice a budou společně se socialistickou levicí tvořit protiváhu bloku Lidové fronty v čele s komunisty. Načrtnutý návrh vlády však neposkytoval CNT vliv, jaký požadovala. Premiér se obával výrazného zvýšení politické moci CNT, ačkoliv to byla zásadní podmínka společné obrany proti stranám „koalice Lidové fronty.“

Série vážných vojenských porážek na jihu Španělska v průběhu srpna 1936 posílila vrozený pragmatismus předsedy vlády, který vnímal nutnost vytvoření pravidelného vojska, schopného zadržet postup nacionalistů. V zahraniční politice usilovali Largo Caballero i Prieto o podporu francouzské a britské vlády, čehož mělo být dosaženo udržením buržoazně-demokratické struktury republikánského režimu. Stejným způsobem ho vrozená obezřetnost odborářského byrokrata přiměla k obnovení a posílení centrální moci státu, znárodnění průmyslu a limitování dopadu živelné kolektivizace vládním dekretem. Všechny oficiální

³⁶ Galarza byl jmenován do funkce ministra vnitra na základě zkušeností, které nabyl jako generální ředitel Seguridad v první vládě Španělské republiky. Krátce předtím vystoupil z Radikálně socialistické strany a vstoupil do PSOE, ale odmítal být dirigován výkonným výborem UGT. Galarzova neschopnost vypořádat se s četnými komunistickými a anarchistickými útoky proti řadovým členům PSOE a UGT jen vedla k utvrzení opozice odborových předáků vůči ministrovi vnitra, což v konečném důsledku vyústilo ve zhoršení vztahů mezi předsedou vlády a výkonným výborem UGT.

³⁷ Nebylo totiž jasné, zda předseda vlády a další ministři jednají z pozice členů PSOE nebo UGT.

kroky předsedy vlády reflektovaly jeho reformismus a obranu stanovisek Lidové fronty. Usiloval o to, aby centrální vláda měla nejvyšší moc nad politickými, hospodářskými a vojenskými záležitostmi republikánské zóny. Byl přítom připraven střetnout se s opozicí katalánských a baskických nacionalistů a omezit jejich partikulární zájmy pro dosažení válečných cílů v celostátním měřítku. V období Largovy vlády došlo od září 1936 do května 1937 k revizi agrárních kolektivizací, uskutečněných v režii FETT a CNT. Premiér se nikdy vážně neodchýlil od politiky komunistického ministra zemědělství Uribeho, která negovala kolektivizační experimenty.

Rostoucí napětí mezi Largem Caballerem a PCE koncem roku 1936 a v prvních měsících roku 1937 bylo důsledkem stále silnějšího tlaku vyvíjeného na předsedu vlády ve věci realizace unifikačního procesu socialistické a komunistické strany. Ke schválení rezoluce o sjednocení obou stran došlo v březnu 1937 na schůzi ústředního výboru PCE ve Valencii. Představitel Kominterny ve Španělsku Vittorio Codovilla věřil, že „*politické klima roku 1936 ve prospěch jednoty je natolik příznivé, že byrokratickými komplikacemi ani úsilím o udržení samostatné struktury PSOE ze strany jejích představitelů nelze čelit horečné touze mas po vytvoření jednotné dělnické strany.*“ Codovilla vynaložil v tomto směru vysoké úsilí, avšak Largo Caballero projekt z pochopitelných důvodů vytrvale blokoval.³⁸

Počátkem února 1937 se schylovalo k vládní krizi. 14. února – krátce po pádu Málagy do rukou povstalců – komunisté zintenzivnili útoky proti Asensiovi, tajemníkovi na ministerstvu války, jako první krok k izolaci samotného premiéra.³⁹ Situaci jim usnadnila skutečnost, že Asensia kritizoval vesměs celý republikánský tábor. Ministerský předseda jej koncem února 1937 pod tlakem nahradil Carlosem de Baraibarem, bezprostředně po slovní potyčce se sovětským velvyslancem Marcelem Rosenbergem a ostré domluvě ministroví zahraničí Álvarezovi del Vayo za odepření podpory proti vměšování Sovětského svazu do vnitřních záležitostí Španělské republiky.⁴⁰ Nejednota ministrů za socialistickou levicí jen umocňovala Largovu politickou izolaci. Vzdálenost Álvarez del Vayo od obou frakcí PSOE již byla zcela zřetelná. V průběhu zasedání ministerské rady v polovině února 1937 ho Prieto kritizoval za silnou prosovětskou orientaci jeho ministerstva a kryptokomunistickou politiku. Álvarez del Vayo na Prietův útok reagoval hrozbou demise, kterou však později odvolal. Po pádu Málagy se otevřeně projevíly vážné rozpory mezi zástupci vládních stran. Premiér požadoval od ministrů – obzvláště reprezentantů PCE Jesúse Hernández a Vicenta Uribeho – bezvýhradnou podporu svojí politiky. Ti mu vyslovili absolutní loajalitu 26. února, avšak den poté se na ministerské radě připojili k Giralově kritice předsedy vlády za publikování deklarace o politické situaci bez předchozí konzultace s kabinetem.⁴¹ V průběhu květnové vládní krize se projevilo, že komunisté a republikánské strany v opozici proti Largu Caballerovi dlouhodobě spolupracovaly. Ministr Giral pravidelně informoval prezidenta

³⁸ Někteří političtí spolupracovníci Larga Caballera později tvrdili, že sovětský velvyslanec Marcel Rosenberg opakovaně naléhal na sjednocení PSOE a PCE v prvních měsících roku 1937. Nicméně, neexistují důkazy, které by to potvrdily. Kromě toho, kdyby Rosenberg jednal tímto zúsobem, poškodil by hlavní Stalinův cíl ve Španělsku: usmířit socialisty pro stabilizaci republikánské vlády a podporu válečného úsilí. Detailně o vztazích Larga Caballera s Rosenbergem a Codovillou pojednává Helen Graham, *The Spanish Republic at War 1936–1939*. Cambridge, 2002, s. 141, 203–205, 210–212 a 328.

³⁹ BOLLOTEN, Burnett, *The Spanish Revolution*, s. 327–329 a 338–340

⁴⁰ ZUGAZAGOITIA, Julián, *Guerra y vicisitudes de los españoles* (I). París, 1968, s. 241; B. BOLLOTEN, *The Spanish Revolution*, s. 328–329; F. LARGO CABALLERO, *Mis recuerdos*, s. 181.

⁴¹ VIDARTE, Juan Simeón, *Todos fuimos culpables* (II), s. 662

Azañu o postojích PCE,⁴² a když se členové výkonného výboru PSOE Jerónimo Bugeđa a Juan Simeón Vidarte nacházeli během krize v sídle ústředního výboru PCE, byli svědky společné schůze komunistů a republikánů.⁴³

4. března, po obzvláště napjatém zasedání vlády, požádal Largo Caballero prezidenta republiky, aby rozpustil vládu a umožnil mu sestavení nového kabinetu. Vzhledem k antipatii, již hlava státu vůči ministerskému předsedovi chovala, bylo naivní očekávat, že mu v jeho manévrech vyjde vstříc. Reorganizace vlády, kterou nastínil premiér během rozhovoru s jednotlivými ministry koncem února, měla sloužit k rozmělnění „antisyndikátní kampaně“ komunistů a centristů, kteří socialistickou levici obvinili ze snahy nastolit vládu odborů, jež by marginalizovala politické strany a sloužila „sektářským“ zájmům odborových centrál. Largo Caballero však odrazil útoky oponentů, když představitelům CNT oznámil, že zformování „vlády odborů“ není za dané situace politicky průchodné.⁴⁴ Počítal s tím, že se jako předseda rekonstruované vlády postaví do čela nově vytvořeného ministerstva národní obrany. Luis Araquistáin měl zastávat post ministra zahraničních věcí, Galarza by spravoval resort financí a Baraibar by povýšil na tajemníka ministra vnitra. Březnový vládní projekt nepočítal s výměnou ministrů za PCE. Largo Caballero neměl v plánu odvolat Uribeho z ministerstva zemědělství, i když čelil ostré kritice FETT. Redukce vládního angažmá představitelů centristické frakce ze tří na dva posty, a především odsunutí Prieta na marginální ministerstvo veřejných prací, odrážela evoluci interního konfliktu v PSOE.⁴⁵ Vzhledem k tomu, že Republikánská levice, Republikánská unie a autonomistické strany Katalánců a Basků si měly zachovat stejný počet křesel, nejvíc plánovaná obměna exekutivy poškozovala centristický sektor PSOE. Largo vládní rekonstrukcí sledoval znovuovládnutí klíčových resortů, které socialistická levice od září 1936 postupně ztrácela. Ministři navržení UGT patřili ke skalním stoupcům Larga Caballera. Tento fakt jen poskytl oponentům ministerského předsedy záminku pokračovat v kampani proti odborům jako hybné síle lidové revoluce.

5 Příčiny pádu Larga Caballera

Largo Caballero z pozice ministerského předsedy zavedl opatření limitující dopad lidové revoluce a pracoval na obnovení centrální moci státu. Centristická frakce PSOE za podpory komunistů a republikánských stran přesto i nadále usilovala o jeho sesazení a získání rozhodujícího podílu na moci. Na jaře 1937 se mu podařilo udržet na uzdě revoluční nadšení ulice, avšak jeho působení v čele vlády se stále více jeví jako anachronismus. I když praktikoval reformní politiku, v očích většiny stoupců Lidové fronty i evropských státníků byl stále tím „starým bouřlivákem“ a revolucionářem. Příležitost vyvolat vládní krizi, jež vyústí odchodem Larga Caballera a socialistické levice z kabinetu, nastala během květnových událostí roku 1937 v Barceloně.

⁴² AZAÑA, Manuel, (ed. S. Juliá), *Obras completas* (VI). Madrid, 2007, s. 591–592

⁴³ Diskuse na schůzi národního výboru PSOE viz B. Bolloten, *The Spanish Revolution*, s. 432.

⁴⁴ BOLLOTEN, Burnett, *The Spanish Revolution*, s. 188

⁴⁵ Dalším centristou navrženým do funkce ministra práce byl Anastasio de Gracia.

Na bouřlivé schůzi ministerské rady 13. května Largo Caballero odmítl komunistický návrh na rozpuštění semitrockistické formace POUM, na což reagovali ministři za PCE Vicente Uribe a Jesús Hernández demisí. Premiér hodlal pokračovat ve schůzi i v jejich nepřítomnosti, což důrazně odmítl Prieto a upozornil ho, že je podle ústavy povinen informovat prezidenta republiky o rozpadu vládní koalice.⁴⁶ Azaña se nacházel ve složité situaci. Na jedné straně by v čele vlády viděl raději kohokoliv jiného než Larga Caballera, na straně druhé si uvědomoval, že pokud bude jeho odchod vnímán jako důsledek ofenzivního nátlaku republikánsko-komunisticko-centristického bloku, jeho prestiž u dělnické třídy ještě vzroste. Largo Caballero zoufale manévroval a aby odvedl pozornost od vládní krize, přišel s plánem okamžitého odjezdu do Extremadury, kde by osobně řídil vojenskou ofenzívu s cílem odříznout nacionalisty od jižních komunikací, odkud jim byly pravidelně vysílány posily marockých a italských vojsk.⁴⁷ Úspěch operace mohl znatelně posílit jeho pozici a zhatit plán koalice Lidové fronty, jak ho odstavit od moci. To si uvědomovali centristé i komunisté a proto vyvinuli iniciativu, aby jeho vojenskému dobrodružství zabránili. Na frontě PCE a její sovětští poradci zablokovali transfer jednotek a vojenského materiálu, především letadel, bez kterých nebylo možné jižní ofenzívu realizovat. Navíc 14. května navštívili premiéra ministři Juan Negrín a Anastasio de Gracia, reprezentující ve vládě výkonný výbor PSOE, aby oznámili svoji demisi.⁴⁸ Dny Larga Caballera ve funkci předsedy vlády se naplnily.

Po konzultacích s představiteli politických stran a organizací zastoupených ve vládě povolal prezident republiky 15. května Larga Caballera, aby ho pověřil sestavením nové vlády. Seznam ministrů, který Azaňovi odevzdal následující den, předpokládal posílení pozic socialistické levice. Premiér se měl postavit do čela sjednoceného ministerstva národní obrany (spojení resortů letectví, námořnictví a války) a Prieto měl získat buď ministerstva financí a zemědělství nebo průmyslu a obchodu. Představitelé socialistické levice by obsadili ministerstva vnitra a zahraničí stejně jako v projektu z března 1937. PCE by si udržela dva resorty – školství a práce; zdravotnictví a spravedlnost měla řídit CNT. Se dvěma křesly se počítalo pro Republikánskou levici a po jednom pro Republikánskou unii a reprezentanty Basků a Katalánců ve funkcích ministrů bez portfeje.

Podle očekávání byl tento koncept vlády pro centristy, komunisty a republikány nepřijatelný. Panovala všeobecná shoda na požadavku výkonného výboru PSOE, aby ministerstvo národní obrany neřídil Largo Caballero, ale Prieto. Socialisté i komunisté se shodli na nutnosti odchodu Galarzy z ministerstva vnitra.⁴⁹ Vzhledem k tomu, že premiér tyto požadavky odmítl akceptovat, řešení situace spočívalo v jeho odchodu. Koncentrace ministerstev financí, zemědělství, průmyslu a obchodu v rukou PSOE nebyla přijatelná pro CNT. Ani mezi nejvěrnějšími stoupenci ministerského předsedy z výkonného výboru UGT nepanovala vždy všeobecná shoda. Filokomunističtí funkcionáři Amaro del Rosal a Felipe Pretel, kteří podpořili stanovisko PCE ohledně odvolání Galarzy, čelili ostré kritice Pascuala Tomáse, Josého Díaze Alora a Ricarda Zabalzy.⁵⁰

⁴⁶ BOLLOTEN, Burnett, *The Spanish Revolution*, s. 433–434

⁴⁷ BOLLOTEN, Burnett, *The Spanish Revolution*, s. 435–437

⁴⁸ LARGO CABALLERO, Francisco, *Mis recuerdos*, s. 205

⁴⁹ VIDARTE, Juan Simeón, *Todos fuimos culpables (II)*, s. 665

⁵⁰ LARGO CABALLERO, Francisco, *Mis recuerdos*, s. 215–216

Ve druhé polovině května 1937 se vládní krize blížila svému rozuzlení. Largo Caballero, podporovaný odborářskými veterány z výkonného výboru UGT a z čirého pragmatismu také CNT, nadále trval na tom, že je v národním zájmu nedělitelnost funkcí předsedy vlády a ministra války. Prezident republiky ještě naposledy formálně zprostředkoval jednání mezi znesvářenými bloky uvnitř vlády, ale evidentně existovalo jediné možné řešení – demise Larga Caballera. Když Azaña požádal vedení PSOE, aby nominovalo nového premiéra, očekával Prietovo jméno. Výkonný výbor mu vyslovil jednomyslnou podporu, avšak Prieto byl přesvědčený, že své politické zkušenosti využije lépe v zákulisí.⁵¹ K odchodu Larga Caballera z funkce premiéra Španělské republiky 17. května 1937 významnou měrou přispělo i nezvládnutí napjaté situace v Barceloně na počátku měsíce, kde frakční boje mezi anarchisty a komunisty přerostly v malou občanskou válku. Květnová krize, která tragicky vyvrcholila krveprolitím v Barceloně, má kořeny v událostech z října 1934. Na revoluci v Asturii, poraženou před třemi lety armádou v čele s generálem Frankem, navázala revoluce nová, kterou tentokrát pohřbili někdejší spolubojovníci z řad PCE.

6 Závěr

V listopadu 1935 musel Largo Caballero pod tlakem členské základny akceptovat Prietovu strategii rozšířené republikánsko-socialistické volební aliance v rámci Lidové fronty. Místo posílení vlastní pozice uvnitř PSOE se caballeristé sblížili s PCE, jejíž obraz jediné autentické revoluční strany jim konvenoval. Přijetí strategie „lidových front“ Kominternou v roce 1935 však znamenalo radikální změnu v politické praxi PCE, která se sblížila s centristickou frakcí PSOE a vzdálila se socialistické levici. Ta ztratila kontrolu nad Sjedenocnou socialistickou mládeží (JSU), jejíž zradikalizovaní lídři vyjádřili loajalitu PCE, a také musela čelit rostoucímu nepřátelství centristů, kteří ji oprávněně vinili ze ztráty mládežnického hnutí. Stále izolovanější socialistická levice se konfrontovala s aliancí centristů a komunistů, které spojoval relativně umírněný program Lidové fronty. Pouze spojenectví s CNT mohlo vyvést socialistickou levici z izolace, ale pokus o společný postup ztroskotal na výrazných ideologických odlišnostech mezi oběma uskupeními.

Largo Caballero vnímal jako nutnost uzavření dohody na všeodborové bázi, aby realizoval svoji strategii začlenění anarchosyndikalistů do vlády, a tak je učinil odpovědnými za další vývoj země. Tím by zanikla jediná opoziční síla v rámci republikánské zóny a extremisté se transformovali ve státotvorný element. To bylo obzvláště důležité po přesunu ústřední vlády z Madridu do Valencie – oblasti s tradičním vlivem CNT.⁵² I přes uzavření dohody o neútočení byla situace mezi oběma centrály nadále napjatá. Pokračující ozbrojené střety mezi řadovými členy UGT a CNT vzájemné sblížení nijak neusnadnily. Nicméně, postupující politická krize a izolace samotného ministerského předsedy přiměla UGT v průběhu března 1937 seriózně zvážit možnosti odborové aliance. Ovládnutí strategického přístavu Málaga nacionalisty začátkem února zvýšilo napětí v kabinetu, kde se začala formovat silná opozice vůči Largovu způsobu vedení války. Nesouhlas s politikou premiéra se obrátil nejprve proti jeho náměstkovi z ministerstva války – generálu Asensiovi – proti kterému PCE rozpoutala

⁵¹ VIDARTE, Juan Simeón, *Todos fuimos culpables* (II), s. 662 – 663 a 678 – 679

⁵² DEL ROSAL, Amaro, *Historia de la U.G.T. de España 1901 – 1939* (II). Barcelona, 1977, s. 603. Více o konfliktu mezi UGT a CNT viz B. Bolloten, *The Spanish Revolution*, s. 184.

agresivní kampaň včetně obvinění z nekompetence a zrady. Vzhledem k závažnému zhoršení vztahů mezi předsedou vlády a komunistickou stranou neviděl Largo jiné východisko než hledat podporu u CNT, která však k Asensiovi nechovala o mnoho vstřícnější postoj než PCE. Anarchosyndikalisté naopak počátkem roku 1937 vzkřísili projekt Revoluční dělnické aliance (*Alianza Obrera Revolucionaria*) jako protiváhy sblížování PCE a PSOE.⁵³ Podle očekávání se vedení UGT vůči tomuto návrhu vymezilo negativně. Socialistické odbory usilovaly o pakt, který by čelil nepřátelství „politického bloku“ centristů, komunistů a republikánů. Uzavření dohody s CNT, které však caballeristé nedůvěřovali, neposkytovalo dostatečnou záruku proti konsolidovanému bloku Lidové fronty. Je paradoxní, že ani koordinovaný útok PCE a části PSOE nestačil k překonání vzdálenosti mezi UGT a CNT a signování politického spojení. Až do července 1937 neproběhla ratifikace formálního paktu mezi UGT a CNT, a když se tak stalo, bylo už příliš pozdě na využití jeho defenzivního potenciálu.

Přestože obě odborové centrály čelily soustředěnému tlaku bloku Lidové fronty v boji o charakter republikánského režimu, nepřestaly mezi sebou tvrdě soupeřit o nové členy a především o politickou moc. Ačkoliv existoval prostor pro uzavření přinejmenším defenzivního paktu, nikdy nedošlo k realizaci velké odborové aliance, jíž se politické strany tolik obávaly. Ideologicky vyprázdněná socialistická levice chovala vůči anarchosyndikalistickému hnutí značnou podezřívavost, a politická izolace tak sehrála klíčovou roli při její porážce v květnu 1937. Demise ministrů nominovaných výkonným výborem PSOE znamenala otevřené vyjádření nedůvěry centristického sektoru osobě premiéra. Pád Largo Caballera byl logickým vyústěním jeho neschopnosti konsolidovat alternativní centrum moci, které by podpořilo jeho politiku a konkurovalo republikánsko-centristicko-komunistickému bloku. Socialistická levice ztratila smysl existence a na politické scéně pro ni mezi umírněným blokem Lidové fronty a revolučními anarchosyndikalisty nezbyl prostor. Azaña pozval ke konzultacím Prietova blízkého spolupracovníka a ministra financí Juana Negrína, jemuž svěřil odpovědnost za sestavení nového kabinetu. S Negrínem v čele vlády se výkonný výbor PSOE opět dostal do popředí a zvýšil svůj podíl na moci.

Largo Caballero zůstal generálním tajemníkem UGT, ale na domácí politiku už měl jen zanedbatelný vliv. Jeho marginalizaci umocnila i ztráta vlivu socialistické levice na dění uvnitř PSOE, když stranu postupně ovládli centristé. Začátkem roku 1939 odešel do francouzského exilu, avšak během okupace Francie byl v roce 1940 zadržen nacisty a internován v koncentračním táboru Sachsenhausen-Oranienburg. Na konci druhé světové války tábor osvobodila Rudá armáda a Largo Caballero se vrátil do Paříže, kde v důsledku podlomeného zdraví nedlouho poté – 23. března 1946 – zemřel. Jeho tělo symbolicky spočinulo na hřbitově Père Lachaise naproti hrobům mučedníků Komuny. Po obnovení demokracie ve Španělsku byly jeho ostatky roku 1978 převezeny do Madridu a pietního aktu se zúčastnilo téměř půl milionu lidí.

Hodnocení kontroverzní osobnosti Largo Caballera je velmi složité. Na jedné straně je třeba ocenit jeho státoprvní přístup v prvním dvouletí republiky (1931–1933), kdy se podílel na tvorbě pokrokové legislativy a zasloužil se o zlepšení kvality života pracujících. Nicméně, přípravou a aktivní účastí na ozbrojeném protivládním povstání v říjnu 1934 nastoupil revoluční cestu s cílem násilně destruovat demokratický režim. K pragmatismu se vrátil na sklonku roku 1935, kdy podpořil projekt Lidové fronty, avšak zarputile odmítal vstup PSOE

⁵³ JULIÁ, Santos, *La izquierda...*, s. 336–345

do vlády na bázi restaurované republikánsko-socialistické koalice. Když se v průběhu občanské války stal předsedou vlády, zapomněl na revoluční experimenty a soustředil se na maximalizaci válečného úsilí. Vaz mu zlomily nejen vojenské neúspěchy na frontě, ale i vnitrostranická opozice, tlak komunistů a neschopnost udržet na uzdě revoluční extremisty. I přes řadu přehmatů, kterých se dopustil, lze Larga Caballera zařadit mezi nejvýraznější postavy španělských novodobých dějin.

Seznam pramenů a literatury

- AVILÉS FARRÉ, Juan, *La izquierda burguesa en la II República*. Madrid, 1985
AZAÑA, Manuel, (ed. S. Juliá), *Obras completas* (7 sv.). Madrid, 2007
BOLLOTEN, Burnett, *The Spanish Revolution: The Left and The Struggle For Power During the Civil War*. London, 1979
CONTRERAS, Manuel, *El PSOE en la Segunda República: organización e ideología*. Madrid, 1981
DE BLAS GUERRERO, Andrés, *El socialismo radical en la II República*. Madrid, 1978
DEL ROSAL, Amaro, *Historia de la U.G.T. de España 1901–1939* (2 sv.). Barcelona, 1977
FUENTES, Juan Francisco, *Francisco Largo Caballero: el Lenin español*. Madrid, 2005
GRAHAM, Helen, *The Spanish Republic at War 1936–1939*. Cambridge, 2002
HRBATA, František, *Pád monarchie a vznik druhé republiky ve Španělsku*, in: Historický časopis 22 (1974), s. 62
JULIÁ, Santos, *Historia del socialismo español (1931–1939)*. Barcelona, 1989
JULIÁ, Santos, *La izquierda del PSOE (1935–1936)*. Madrid, 1977
LARGO CABALLERO, Francisco, *Mis recuerdos. Cartas a un amigo*. México, 1954
MOA, Pío, *Los mitos de la guerra civil*. Madrid, 2003
MORADIELLOS, García Enrique, *Don Juan Negrín*. Barcelona, 2006
PAYNE, Stanley, *El colapso de la República. Los orígenes de la Guerra Civil (1933–1936)*. Madrid, 2005
PRIETO, Indalecio, *Convulsiones de España. Pequeños detalles de grandes sucesos* (3 sv.). México, 1967–1969
TUSELL, Javier, *La Segunda República*. Madrid, 1997
VIDARTE, Juan Simeón, *Todos fuimos culpables* (2 sv.). Barcelona, 1977
ZUGAZAGOITIA, Julián, *Guerra y vicisitudes de los españoles* (2 sv.). París, 1968
-